

ד' כוסות

מסכת פסחים דף צט:

מתני' ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני
שבישראל לא יאכל עד שיסב דולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן
התמחוי:

רש"י

ארבע כוסות - כנגד ארבעה לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים והוצאתי
אתכם והצלתי אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם בפרשת וארא:

רש"י - מסכת פסחים דף קח.

ארבע כוסות - שלשה כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגומר
ורביעי ברכת המזון:

פסחים קח:

א"ר יהודה אמר שמואל ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס
יפה שתאן חי יצא שתאן בבת אחת יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא
שתאן חי יצא אמר רבא אידי יין יצא ידי חירות לא יצא שתאן בבת אחת רב
אמר בידי יין יצא ידי ארבעה כוסות לא יצא

רש"י

שתאן חי - שלא מזגו במים:

בבת אחת - עירה ארבעתן לתוך כוס אחד:

ידי יין יצא - ששתה ד' כוסות:

ידי חירות לא יצא - כלומר אין זו מצוה שלימה:

הלכות פסח סימן תעב

פ.א. באר הגזפה

ס"ט כנסת ק"ח ע"ב
פרש הרא"ש ושאר
פוסקים פ"ט כנסת
ע"ב כל בני ישראל חיים.
ק' דרמב"ן ודבריו ע"ט
ט"ב.

(כג) כל הסעודה (בהרי"ב): ח. צריך לשתות ארבע כוסות (כד) ויחיל על הסדר, ואם שתאן (כה) יזה אחר זה וי' שלא פסדר (כו) לא יצא: ט. שעור הכוס (כז) רביעית (כח) לאחר שימזגנו (כט) אם רוצה למזגו, וי' וישתה (ל) כלו או רבו, ו'אם יש בו הרבה רביעיות (לא) שותין ממנו כל כך בני אדם (לב) כמנין רביעיות שבו. ו'יש אומרים שצריך לשתות (לג) רב הכוס אפלו מחזיק כמה רביעיות.

אוצר החכמה
אה"ח 1234567

באר היטב

כוסות. ועין חק יעקב: י. כסדר. שלא אמר הגדה בינתיים: יל. רבו. פרש הב"ח. כלו לכתחלה או רבו בדיעבד. ובמדינות שהיו ביקר יזהר קל א"כ לקח כוס מרביעית

אכן מרבוי הטור משמע דשניהם כפי הסבה, וכן נוהגין. עין חק יעקב סימן תעה קטן קטן: ט. הסעודה. וכדיעבד יצא בשעת אכילת כוית מצה ושהיה ארבע

משנה ברורה

ברכה ל' מיהו, באפיקומן אם שכח לאכול בהסבה לא יחזור ויאכלנו, דהא אסור לאכול שני פעמים אפיקומן: (כג) כל הסעודה. באכילתו ל' ובשתיחתו. וכדיעבד יצא בשעת אכילת כוית מצה וארבע כוסות. ולגבי שמש, כיון שהוא טרוד ל' דינין לה כדיעבד לגבי כל אדם: ח (כד) על הסדר. פרוש, שיאמר ההגדה בינתיים: (כד) זה אחר זה. וכל שכן אם שפך כלן ל' ככוס אחד ושתאן לא יצא, ובפרי מגדים מצדד, שאפלו הפסיק בינתיים ואמר הגדה נמי ל' לא יצא, דארבע כוסות בעינין: (כו) לא יצא. וצריך לחזור ולשתות עוד שלש כוסות על הסדר. ונראה דצריך לברך עתה על כל כוס וכוס, ולא הוי כמוסוף על הכוסות כיון דלא יצא כראשונה וכן משמע בפרי מגדים. ופשוט דלאו דוקא אם שתאן כלן שלא על הסדר. והוא הדין אם שתה כוס רביעית תחף אחר שלישיית גם כן לא יצא, דהא כלהו כסדר בעינין: ט (כז) רביעית. ושעורו עין לעיל בסימן רעא סעיף קטן סח במשנה ברורה שם: (כח) לאחר שימזגנו. הינו, דלא בעינן רביעית יין ח'. אלא רביעית ביחד עם המים שמזוג בו. ובזמניהם שהיו היינו חזקים מאד היו מזוגין על חד תלת, ובזמננו שהיינות חלושים, עין לעיל בסימן ערב סעיף קטן טז במשנה ברורה: (כט) אם רוצה למזוג. רוצה לומר, בזמננו שהיינות חלושים ל' אין חיוב למזוג אפלו לכתחלה. ודע, דאפלו אם שותה יין חי וחוץ, ל' ככל מקום צריך דוקא רביעית שלם, דלא חלקו חז"ל בשעורים: (ל) כלו או רבו. הינו, כלו לכתחלה או רבו כדיעבד. ובמדינות שהיו ביקר, אפלו לכתחלה סגי ברבו, אך כוס רביעית ישחה כלו, כדי שיהא יכול לברך ברבה אחרונה לכלי עלמא (אחרונים). יש שמקמצין וכועסין על המשרתים אם שותין הרבה, ועתידין לתן את הדין, שמכשילן ומזנען מן המצוה (חיי אדם): (לא) שותין ממנו וכו'. מלשון זה משמע דאפלו לכתחלה שרי כל שיש רביעית לכל אחד, ואף על גב דבעינן לכתחלה כוס מלא וגם שלא יהיה פגום, מ' הקא כיון דלהראשון היה כוס מלא, כלהו אתין מכח הראשון. מ' ואפשר עוד, דהמחבר עקר דינא אתא לאשמעינן, דשניהם יוצאין בכוס אחד: (לב) כמנין רביעיות שבו. וכדיעבד סגי אפלו היה לכל אחד מ' רק רב רביעית: (לג) רב הכוס אפלו וכו'. אף שבעלמא די ברב רביעית אפלו מכוס גדול, הקא לענין כוסות חמיר טפי, דבעינן דוקא רב כוס ואם לאו לא יצא. ולדינא קימא לן מ' פדעה הראשונה. ומכל מקום אם אין בדעתו לשתות הרבה לא יקח כוס גדול מ' רק כוס שמחזיק רביעית, כדי לחוש לדעה זו:

באר היטב

אחר, אבל אם יש לו כוס גדול ולא שתהו כלו ונשאר בו שעור ונוצר ששתה אוהו בלי הסבה, אם נזכר קדם שהתחיל לומר הלל או שאר ההגדה, דלא הסיח דעתה עדין משתיית שאר הכוס, יכול לשתות השאר בהסבה ובלא ברכה, דלא הוי כמוסוף, משום דכוס אחר יכול לשתות כמה פעמים ומסתמא היה דעתו בשעת ברכה על כל הכוס, אבל אם התחיל לומר הלל או שאר הגדה הוי כנמלך ואם ירצה לשתות הנשאר שככוס יצטרך לברך אסור לשתותו דהוי כמוסוף, עד כאן לשונו. והנה דבריו האחרונים, וכיון שצטרך לברך על הנשאר שככוס הוי כמוסוף, נובעים ממנו אברהם בסימן תעט סעיף קטן א, ומכל מקום לדינא אינם ברורים, דעד כאן לא מצינו בטור סימן תעג דמשום ברכה נראה כמוסוף על הכוסות רק אם שותה כוס אחר חרש, מה שאין כן כאותו כוס גופא לא מנכר הוספה כלל, וכן משמע לעניות דעתי מדרכי משה שם בסימן תעט, עין שם, ובפרט דעקר סבךא דמוסוף על הכוס אינו ברור, דבירושלמי לא נזכר כלל רק הטעם דשכרות, ודי לנו אם ננטק האי סבךא לענין כוס חדש ולא כשיורי כוסות, וצריך עיון:

ח ויחיל על הסדר. עין משנה ברורה מה שכתבנו בשם הפרי מגדים, דאפלו שתה בארבע פעמים רק מכוס אחד לא יצא. ובאמת לא מסתברא כלל, וכי ארבעה כלים בעינין, ארבע פעמים בעינין, גב מסעיף שאחר זה משמע איפכא לכאורה, שהרי כתב אם יש בקנקן הרבה רביעיות שותין ממנו כל כך בני אדם כפי שעור הרביעיות. אם לא דנדחוק לומר דגם שם אינן יוצאין רק לכוס אחד, אבל לארבע כוסות אי אפשר לו לצאת כזה, שבארבעה כלים בעינין, ולכוס אחד מיהו יוצאים אף על גב ששתו ממנו הרבה בני אדם, על כל פנים כל אחד לא שתה רק כוס אחד. אמנם כל זה דחק, ופשטא דמלתא היא, דחבורה כלה יוצאה מצות ארבע כוסות כששותים כלם מחד אחד, והוא בהפך מרבוי הפרי מגדים, וצריך עיון:

ו'י' שלא פסדר לא יצא. עין מנן אברהם שכתב דכסדר מקרי כשאומר ההגדה בינתיים, והוא מרבוי הרשב"ם, ומשמע לכאורה דכשלא אמר ההגדה בינתיים, אפלו שקה בין כוס לכוס מקרי שלא כסדר ולא יצא, אכן מלשון הש"ס משמע דאיכא קפידא רק כשישתה אותן בבת אחת, והינו, או כפרש רש"י בפעם אחת, או על כל פנים כפרוש שארי מפרשים אפלו כזה אחר זה רצופין, אבל אם שקה בינתיים, אף יודאי עבר אסור מה שלא הסמיך אמירת ההגדה לכל כוס כמו שתקנו חכמים, מכל מקום כדיעבד לא הפסיד הכוסות. ומצאתי פלגתא כזה בין הבית יוסף להפרי חרש, עין בבית יוסף כסימן חפד לענין ברכת המזון ודעתו שם, וכדיעבד יצא וכמו שכתבנו, ובפרי חרש חולק שם עליו מהא דקאן דכשלא אמר על הסדר לא יצא, ובאמת אין השגה מזה על הבית יוסף וכמו שכתבנו, ואחר כך מצאתי במאמר מרדכי שגם הוא כתב כדבריו לישב דברי הבית יוסף, וכעין זה כתב גם כן בנדר שלום שם, עין שפ. ודע דלפי מה שפסק השלחן ערוך דנשים חייבות גם כן בארבע כוסות כאנשים, אם כן צריכות לזהר שייאמרו סדר ההגדה על כל כוס וכוס או שעל כל פנים ישמעו מבעליהן, דאי לאו הכי לרעת הפרי חרש אפלו כדיעבד לא יצאו בשתיית הכוסות, והוה כמו ששתאו בבת אחת, ואפלו לדעת הבית יוסף שלא הפסידו כדיעבד מצות כוסות, מכל מקום תקנת חכמים הוא לשתותן על סדר הגדה, דכל מצות הנהגות באותו לילה נוהגות גם בנשים, וכמבאר בסעיף יד:

ט וי' וישתה כלו או רבו. עין במשנה ברורה. והנה רב רביעית הוא שעור מלא לגמא באדם בינוני, ואם הוא אדם גדול שמלא לגמיו דידה הוא יותר מרב רביעית, צריך דוקא מלא לגמיו דידה, כן נתבאר לעיל בסימן רעא לענין קדוש, עין שם בסעיף יג במשנה ברורה, וכל שכן לענין ארבע כוסות, ועין שם בבאר היטב שהכרענו עוד, דלענין ארבע כוסות בעינין דוקא רב כוס לחמרא, וכגון שהוא אדם קטן שנעשה בן שלש עשרה, דמלא לגמיו דידה הוא פחות מרב רביעית, צריך דוקא רב רביעית, ומצאתי קצת להר"ן פרק ערכי פסחים דבור המתחיל, אם טעם, שכתב גם כן כדבריו, וכן כתב מהר"ם חלאהו בחדושי שם:

שער הציון

ט"ב. חיי אדם, וסומכין על הראב"ה או על דעת הרמב"ם שלא חזיר הסבה באפיקומן, עין בית יוסף: ל' כן משמע מהרשב"ם: ל"ה. בית בשם מהר"ל מפראג וחק יעקב, ומה שדעה אליה רבה לצדד האפשר דפטור מהסבת ארבע כוסות, אינו נראה, דאנו מפני שהוא שמש הוא פטור מן המצות, וכמו שכתב רבנו מנחם, וכן דעת חק יעקב וחדמי משה דמחייב הסבה בארבע כוסות, ופשוט שהוא הדין כענין אפיקומן בהסבה, אחר כך מצאתי

ט"ג. חיי אדם, וסומכין על הראב"ה או על דעת הרמב"ם שלא חזיר הסבה באפיקומן, עין בית יוסף: ל' כן משמע מהרשב"ם: ל"ה. בית בשם מהר"ל מפראג וחק יעקב, ומה שדעה אליה רבה לצדד האפשר דפטור מהסבת ארבע כוסות, אינו נראה, דאנו מפני שהוא שמש הוא פטור מן המצות, וכמו שכתב רבנו מנחם, וכן דעת חק יעקב וחדמי משה דמחייב הסבה בארבע כוסות, ופשוט שהוא הדין כענין אפיקומן בהסבה, אחר כך מצאתי